

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

دانشکده علوم اجتماعی

گروه علوم سیاسی

**پایان‌نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد
در رشته علوم سیاسی**

عنوان:

**تأثیر توسعه سیاسی بر افزایش کارآمدی نظام سیاسی
(مطالعه موردی جمهوری اسلامی ایران)**

نگارنده:

رسول طارمی

استاد راهنما:

دکتر محمد رحیم عیوضی

استاد مشاور:

دکتر قربانعلی قربانزاده

اسفند ۱۳۹۰

بسمه تعالی

دانشگاه بین المللی امام خمینی (ره)
معاونت آموزشی دانشگاه - مدیریت تحصیلات تکمیلی

تعهد نامه اصالت پایان نامه

اینجانب رسول گلزاری دانشجوی رشته علوم سیاسی مقطع تحصیلی کارشناسی ارشد بدین وسیله اصالت کلیه مطالب موجود در مباحث مطروحه در پایان نامه / تز تحصیلی خود، با عنوان تاثیر بحران اقتصادی بر اشتغال در استان تهران را تأیید کرده، اعلام می نمایم که تمامی محتوی آن حاصل مطالعه، پژوهش و تدوین خودم بوده و به هیچ وجه رونویسی از پایان نامه و یا هیچ اثر یا منبع دیگری، اعم از داخلی، خارجی و یا بین المللی، نبوده و تعهد می نمایم در صورت اثبات عدم اصالت آن و یا احراز عدم صحت مفاد و یا لوازم این تعهد نامه در هر مرحله از مراحل منتهی به فارغ التحصیلی و یا پس از آن و یا تحصیل در مقاطع دیگر و یا اشتغال و ... دانشگاه حق دارد ضمن رد پایان نامه نسبت به لغو و ابطال مدرک تحصیلی مربوطه اقدام نماید. مضافاً اینکه کلیه مسئولیت ها و پیامدهای قانونی و یا خسارت وارده از هر حیث متوجه اینجانب می باشد.

نام و نام خانوادگی دانشجو

امضاء و تاریخ

رسول گلزاری
۹۵/۱۱/۲

دانشگاه بین المللی امام خمینی (ره)
معاونت آموزشی - مدیریت تحصیلات تکمیلی

فرم شماره ۳۰

فرم تأییدیه هیأت داوران جلسه دفاع از پایان نامه / رساله

بدین وسیله گواهی میشود جلسه دفاعیه از پایان نامه کارشناسی ارشد / دکتری
دانشجوی رشته گرایش تحت عنوان
در تاریخ ۱۳۹۷/۱۲/۱ در دانشگاه برگزار گردید و این پایان نامه با نمره و درجه مورد تایید هیئت داوران قرار گرفت.

ردیف	سمت	نام و نام خانوادگی	مرتب‌ی دانشگاهی	دانشگاه یا مؤسسه	امضا
۱	استاد راهنما	محمد رحیم عیوضی	دانشیار	بین المللی امام خمینی (ره)	
۲	استاد مشاور	قرینعلی قربان زاده	استاد	بین المللی امام خمینی (ره)	
۳	داور خارج	نرگسباز کرمی	استاد	بین المللی امام خمینی (ره)	
۴	داور داخل	کریم زاده	دانشیار	بین المللی امام خمینی (ره)	
۵	نماینده تحصیلات تکمیلی	سعد دین پور	استاد	-	

دانشگاه بین‌المللی امام خمینی

IMAM KHOMEINI
INTERNATIONAL UNIVERSITY

دانشکده علوم اجتماعی

گروه علوم سیاسی

**پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد
در رشته علوم سیاسی**

عنوان:

**تأثیر توسعه سیاسی بر افزایش کارآمدی نظام سیاسی
(مطالعه موردی جمهوری اسلامی ایران)**

نگارنده:

رسول طارمی

استاد راهنما:

دکتر محمد رحیم عیوضی

استاد مشاور:

دکتر قربانعلی قربانزاده

اسفند ۱۳۹۰

تقدیم به: روح بلند پدرم و دستان پر مهر مادرم؛

آنانکه توانشان رفت تا به توانایی برسم و مویشان سفید

کشت

تا رویم سپید بماند.

آنانکه فروغ نگاهشان، گرمی کلامشان و روشنی رویشان

سرمایه های جاودانی زندگی من است.

تقدیم به:

خانواده عزیز و کران قدرم

که همواره در تمامی لحظات حامی و یاری دهنده ام بوده اند

و تقدیم به تمامی آنانی که تکیه گاهی جز خداوند ندارد.

تقدیر و شکر:

پاس خدایی را سزا است که در گردش روزگار این بنده‌ی حقیر را در محفل و مکتب فرزانه‌ی نشاند که در اوج قله‌ی علم و معرفت و اخلاق آشنای ساخته‌اند. و من باب حدیث «حر آنکس که مرا کله‌ای بیاموزد، مرا عمری بنده‌ی خود ساخته است» بهترین و صمیمانه‌ترین تقدیر و سپاس‌گذاری خود را در طبعی از اخلاص به پیشگاه آمان تقدیم می‌کنم و خود را فخرم که این کمترین کاری است که در برابر الطاف و مهربانی‌های آن‌ها می‌توانم انجام دهم.

امام‌پاس‌گذاری ویژه‌ای داشته‌باشم از بزرگوارانی که با پشتیبانی و حمایت‌های علمی و اخلاقی خود سختی این مسیر را بر من آسان نمودند، یعنی اساتید را به‌نام و مشاورم، آقایان دکتر محمد رحیم عیوضی و دکتر قربانعلی قربانزاده.

بچنین برخورد لازم می‌دانم سپاس‌گذاری ویژه و صمیمانه‌ای داشته‌باشم از دوستان کرامی که در این مدت یار و یاورم:

آقایان: شرام هدایتی، سیروان مرادی، عباس عباس‌پور، احمد عسکری، عباس حسن‌خانی، محمدمدوی سلگیب و محمد رضا موحدی و دیگر دوستانی که در این مدت بنده را به‌راهی کردند.

چکیده:

مطالعه و تحقیق درباره اهمیت توسعه سیاسی و دموکراسی و تأثیر آن در افزایش کارآمدی نظام‌های سیاسی از اساسی‌ترین دغدغه‌های اندیشمندان در حوزه جامعه‌شناسی سیاسی است. در این رویکرد نظام سیاسی از دیدگاه کارکردگرایی سیستمی بررسی شده، که دارای ورودی‌ها و خروجی‌هایی است و ورودی‌ها شامل تقاضاها و حمایت‌ها و خروجی‌ها شامل سیاست‌ها و تصمیمات است بنابراین نظام سیاسی فراتر از همه چیز، سازوکاری برای تصمیم‌گیری است. حال، برای آن‌که نظام سیاسی تصمیم‌گیری مطلوبی را داشته باشد نیازمند لوازمی است که از آن به‌عنوان شاخص‌های توسعه سیاسی نام برده شده. بدیهی‌ترین اثر توسعه سیاسی نیز مشارکت شهروندان در فرآیند تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازی است. پیروزی انقلاب اسلامی، تشکیل جمهوری اسلامی ایران و محتوای قانون اساسی، نیز حاکی از آن است که توسعه سیاسی و مشارکت شهروندان در فرآیند تصمیم‌گیری از دیرباز دغدغه ایرانیان بوده که همواره در صدد تحقق آن بوده‌اند.

این پژوهش با روش توصیفی - تحلیلی در سه بخش نگاشته شده است، در بخش اول کلیات و مباحث نظری و تاریخی بیان شده، در بخش دوم پیش‌نیازها، شاخص‌ها و مکانیسم‌های توسعه سیاسی بیان گردیده؛ سپس تلاش شده در قالب نظریه سیستمی و تصمیم‌گیری به تأثیر توسعه سیاسی بر افزایش کارآمدی نظام سیاسی بیان گردد. در بخش آخر به مبانی قانونی توسعه سیاسی در ایران بعد از انقلاب و بعد از آن روند توسعه سیاسی و تأثیر آن در افزایش کارآمدی نظام سیاسی بیان شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد نظام سیاسی‌ای که خواهان افزایش کارآیی و توانمندی خود است نیازمند آن است که، فضای گسترده‌تری برای حضور و مشارکت فعال مردم در فرآیند تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازی از طریق مختلف فراهم می‌نماید. چون از این طریق زمینه توانمندی و پاسخگویی نظام را فراهم می‌آورد، نظام سیاسی‌ای که توانمند و کارآ است از مشروعیت بالایی برخوردار است در نتیجه شهروندان از طریق مشارکت به حمایت از نظام سیاسی می‌پردازند. جمهوری اسلامی ایران علیرغم مشارکت فعالانه مردم در حمایت از نظام سیاسی، و تأکید قانون اساسی و رهبر انقلاب بر مشارکت شهروندان، اما به دلیل عدم وجود شرایط سیاسی - اجتماعی و عملکرد نامطلوب گروه‌ها و کم‌توجهی به ادبیات دینی و ملاحظات اخلاقی آن توسعه سیاسی به‌طور مطلوب تحقق نیافته، در نتیجه کارآیی مطلوب را نداشته است.

واژگان کلیدی: توسعه سیاسی، نظام سیاسی، کارآمدی، جمهوری اسلامی ایران

فهرست مطالب

صفحه

مقدمه.....	۶
طرح مساله.....	۶
سؤال اصلی.....	۷
فرضیه اصلی تحقیق.....	۷
ساختار پژوهش.....	۷
سوابق پژوهشی موضوع.....	۷
بیان روش و مراحل انجام کار تحقیق.....	۸
نتایج عملی قابل پیش بینی از تحقیق.....	۸
بخش اول.....	۹
کلیات نظری و تاریخی.....	۹
فصل اول: مفهوم شناسی.....	۱۰
۱- نظام سیاسی.....	۱۰
۱-۱- کارکرد نظام سیاسی.....	۱۱
۲- توسعه سیاسی.....	۱۳
۱-۲- نظری بر مفهوم توسعه سیاسی.....	۱۳
۲-۲- مروری تاریخی بر سیر تطور مفهوم توسعه سیاسی.....	۱۶
۳- کارآمدی.....	۲۶
۱-۳- مفهوم شناسی کارآمدی.....	۲۶
۲-۳- رویکردهای نظری و بینشهای کارآمدی در ایران (مروری بر نظریه پردازی کارآمدی در ایران).....	۲۹
فصل دوم چهارچوب نظری.....	۳۴
۱- نظریه‌های کارآمدی (تحلیل سیستمی).....	۳۴

۳۴	۱-۱- کارایی و نظریه کارکردگرایی ساختاری سیستمی
۳۴	۱-۱-۱- نظریه کارکردگرایی ساختاری سیستمی
۳۸	۱-۱-۲- کارایی و کارکردهای نظام سیاسی
۴۰	۱-۱-۳- کارایی و اثر بخشی جامع اسپرو
۴۲	۲- نظریه تصمیم‌گیری
۴۲	۲-۱- تعریف تصمیم‌گیری
۴۲	۲-۲- نظریه تصمیم‌گیری در علم سیاست:
۴۴	۲-۳- ویژگی‌های نظریه تصمیم‌گیری
۴۵	۲-۴- سازمان تصمیم‌گیری
۴۵	۲-۵- فرآیند تصمیم‌گیری
۵۰	۲-۶- پیامد تصمیم‌گیری
۵۰	۳- کارایی و سیاستگذاری عمومی
۵۳	بخش دوم: رابطه توسعه سیاسی و کارآمدی
۵۴	فصل اول: توسعه سیاسی
۵۴	۱- پیش‌نیازهای توسعه سیاسی
۵۴	۱-۱- حاکمیت مقتدر
۵۶	۱-۲- هویت
۵۷	۱-۳- امنیت
۶۰	۱-۴- انتقاد پذیری
۶۰	۱-۵- نظم‌پذیری
۶۰	۲- شاخص‌های توسعه سیاسی
۶۰	۲-۱- نظام قانونی و قانونمندی در روند تصمیم‌گیری
۶۲	۲-۲- آزادی
۶۴	۲-۳- مشارکت
۶۴	• مفهوم مشارکت

- ۷۱ حزب ۱-۳-۲
- ۷۴ جامعه مدنی ۲-۳-۲
- ۷۶ مشروعیت سیاسی ۴-۲
- ۷۷ مفهوم مشروعیت ۱-۴-۲
- ۷۸ مشروعیت سیاسی و توسعه سیاسی ۲-۴-۲
- ۷۹ پایبندی مردم به قانون اساسی •
- ۸۱ مکانیسمهای توسعه سیاسی ۳
- ۸۲ دولت و تلاش در جهت نهادینگی بیشتر ۲-۳
- ۸۳ انتخابی بودن نهادهای سیاسی ۳-۳
- ۸۳ نظارت مردم بر نهادهای سیاسی ۴-۳
- ۸۴ تفکیک روشن نهادهای سیاسی ۵-۳
- ۸۴ شفافیت اطلاعات ۶-۳
- ۸۶ فصل دوم: تأثیر توسعه سیاسی بر کارآمدی نظام سیاسی
- ۸۶ ۱- اثر فقدان توسعه سیاسی بر نظام سیاسی
- ۸۷ ۲- سطوح تأثیرگذار توسعه سیاسی
- ۸۸ ۳- کارآمدی توسعه سیاسی
- ۸۸ ۱-۳- مشارکت
- ۹۰ ۳-۱-۲- سازوکارهای مشارکت:
- ۹۳ ۳-۱-۳- پیامد مشارکت سیاسی:
- ۹۴ ۳-۲- پاسخگویی:
- ۹۵ ۳-۲-۱- مفهوم پاسخگویی:
- ۹۶ ۳-۲-۲- هدفهای پاسخگویی
- ۹۷ ۳-۲-۳- پاسخگو نمودن حکومت:
- ۹۸ ۳-۳- مشروعیت
- ۱۰۱ ۴-۱- ورودیهای نظام سیاسی (مشارکت)

- ۱۰۲.....۲-۴-خروجی(قوای سه گانه).....
- ۱۰۲.....۱-۲-۴-قوه مقننه.....
- ۱۰۳.....۲-۲-۴-قوه مجریه.....
- ۱۰۳.....۳-۲-۴-قوه قضائیه.....
- ۱۰۶.....بخش سوم:.....
- ۱۰۶.....کارآمدی توسعه سیاسی.....
- ۱۰۶.....در جمهوری اسلامی ایران.....
- ۱۰۷.....فصل اول: زمینه‌ها و موانع توسعه سیاسی.....
- ۱۰۷.....۱-زمینه‌های قانونی تحقق توسعه سیاسی در جمهوری اسلامی.....
- ۱۰۸.....۱-۱-سازوکارهای قانونی تحقق توسعه سیاسی.....
- ۱۰۸.....۲-۱-۱-سازوکارهای تحقق آزادی:.....
- ۱۰۹.....۳-۱-۱-سازوکارهای قانونی تحقق دولت مشارکت خواه.....
- ۱۱۱.....۴-۱-۱-سازوکارهای قانونی تحقق عدالت اجتماعی.....
- ۱۱۳.....۲-۲-قانونگرایی و عوامل توسعه.....
- ۱۱۳.....۱-۲-۲-قانون احزاب.....
- ۱۱۴.....۲-۲-۲-قانون مطبوعات.....
- ۱۱۵.....۳-۲-۲-قانون تشکیلات، وظایف و انتخابات شوراها.....
- ۱۱۶.....۳-موانع توسعه سیاسی و ناکارکردی در ایران:.....
- ۱۱۶.....۱-۳-عدم پاسخگویی و شفافیت در رفتار دولت.....
- ۱۱۶.....۲-۳-نقش و ساختار دولت.....
- ۱۱۷.....۳-۳-گسست رابطه دولت با جامعه مدنی.....
- ۱۱۹.....فصل دوم: توسعه سیاسی و کارآمدی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۵۷-۱۳۸۴.....
- ۱۲۰.....۱-ضرورت‌های تحقق توسعه سیاسی در جمهوری اسلامی ایران.....
- ۱۲۱.....۲-روند توسعه سیاسی و کارآمدی در دوره انقلاب(۱۳۵۷-۱۳۵۹).....

۲-روند توسعه سیاسی و کارآمدی در دوره جنگ تحمیلی (۱۳۵۹-۱۳۶۷).....	۱۲۳
۴-روند توسعه سیاسی و کارآمدی در دوره سازندگی (۱۳۶۷-۱۳۷۶).....	۱۲۶
۵- روند توسعه سیاسی و کارآمدی در دوره اصلاحات (۷۶-۸۴).....	۱۳۰
۱- جامعه مدنی.....	۱۳۱
۲- شوراهاى اسلامى.....	۱۳۱
۶-منتقدان توسعه سیاسی.....	۱۳۴
۷- پیشنهاداتی پیرامون پیشبرد توسعه سیاسی و افزایش کارآمدی در ایران.....	۱۳۵
جمع‌بندی و نتیجه‌گیری.....	۱۳۷
فهرست منابع.....	۱۴۳

مقدمه

طرح مساله

توسعه سیاسی و توسعه نیافتگی سیاسی کانون توجه بسیاری از مباحث و تحلیل‌های دهه اخیر بویژه در کشورهای موسوم به جهان سوم بوده است. همچنین مساله کارآمدی و نقطه مقابل آن ناکارآمدی نظام‌های سیاسی با تاکید بر توسعه سیاسی از مسائل بحث انگیز و موضوع متنوع مطالعات گوناگون در غرب و جهان سوم بوده است. توسعه سیاسی عمدتاً به افزایش ظرفیت و کارایی نظام سیاسی در حل و فصل تعارضات اجتماعی، تضادها، بحران‌ها، توانایی برای تغییرات اساسی در جامعه، ساختار سیاسی تنوع یافته و گسترش مشارکت جمعی سازمان یافته اطلاق می‌گردد، اما محور مبحث توسعه سیاسی بطور کلی مشارکت و رقابت تکثرگرایانه در چهارچوب قواعد پذیرفته شده برای اداره جامعه است.

مبحث کارآمدی و کارایی نیز در علم سیاست از جایگاه ویژه ای برخوردار است، زیرا به هر حال نظام سیاسی گسترده ترین شکل نظام‌های مدیریتی است؛ بنابراین دستیابی به حداکثر کارایی و کارآمدی نهادهای سیاسی جز اصلی ترین خواسته های نظام هاست. که این مهم در سایه ی مدیریت مبتنی بر توسعه ی سیاسی امکان پذیر است.

بدین ترتیب مباحث مربوط به توسعه سیاسی و فاکتورهای اصلی آن علی الخصوص توسعه متوازن ارتباط زیادی با کارآمدی نظام سیاسی داشته باشد. با توجه به اهمیت و نقش توسعه یافتگی و توسعه نیافتگی سیاسی در جوامع امروز- به مثابه امر مبنایی و تاثیر گذار بر همه جوانب حیات سیاسی- پی جویی چگونگی تاثیر بر کارآمدی و ناکارایی نظام‌های سیاسی اهمیتی درخور می یابد.

یکی از موضوعاتی که همواره درحوزه انقلاب‌ها مورد مطالعه قرار می گیرد، مربوط به کارآمدی آنها در دستیابی به اهداف و آرمانهایشان است که به مسایل پس از پیروزی انقلاب به دستاوردها و نتایج آن می پردازد؛ این پرسش حساس ترین و کاربردی ترین مسئله ای است که به طور عمیق و وسیع مطرح می شود. بالطبع انقلاب اسلامی ایران نیز افزایش کارآمدی نظام سیاسی خود را از طریق توسعه سیاسی با توجه ساختارهای خود-ماهیت ایدئولوژیک بودن آن- و ظرفیت‌های مشارکت خواه نظام دنبال کرد، این امر در تصویب اولین قانون اساسی به خوبی نمود یافته است.

بدین ترتیب مساله ی این پژوهش این است، توسعه سیاسی چگونه می‌تواند بر کارآمدی نظام سیاسی جمهوری اسلامی ایران موثر واقع شود.

سؤال اصلی

توسعه سیاسی چه تأثیری بر افزایش کارآمدی نظام سیاسی ایران دارد؟

فرضیه اصلی تحقیق

توسعه ی سیاسی ، فرآیند تصمیم گیری و تصمیم سازی را از طریق امکان مشارکت فراگیر و آگاهانه، ضابطه مند می کند و با کاهش بروز خطا در تصمیم گیری ، موجب افزایش کارایی نظام سیاسی می شود.

ساختار پژوهش

بخش اول: کلیات

۱. تعریف مفاهیم کلیدی
 - مفهوم توسعه سیاسی
 - مفهوم کارآمدی
۲. چهارچوب نظری

بخش اول: توسعه سیاسی:

- مولفه های توسعه سیاسی
- رابطه بین توسعه سیاسی و کارآمدی نظام سیاسی

بخش اول سوم: توسعه سیاسی و کارآمدی آن در جمهوری اسلامی ایران

- توسعه سیاسی در جمهوری اسلامی
- کارآمدی توسعه سیاسی در جمهوری اسلامی ایران
- نتیجه گیری و پیشنهادات پژوهش

سوابق پژوهشی موضوع

درخصوص توسعه یافتگی و توسعه نیافتگی و مفاهیم و معادلهای نزدیک به آن همچون دموکراسی، مشارکت سیاسی نهادها و نموده های مشارکت سیاسی از جمله احزاب سیاسی، مطبوعات، انتخابات، رفتارهای انتخاباتی، تفکیک قوا، و... منابع متعددی انتشار یافته و شاید بتوان گفت توسعه سیاسی محور بحثها، تحقیقات، مقالات و کتب زیادی بوده است که اکثر این منابع به بحثهای نظری پرداخته اند؛ به طور مثال به کتاب "بحرانها و توالی ها در توسعه سیاسی" از هشت فصل تشکیل شده، مطالب این کتاب حاصل کار جمعی پنج مولف است و رشته ای منطقی فصول آنها را به هم پیوند داده است. گرچه این کتاب در دهه هفتاد میلادی منتشر شده ولی از آنجا که (به جز برخی آمارها) عمده مباحث آن نظری است و محدود به زمان و مکان خاصی نیست تازگی خود را حفظ کرده و می تواند به کار دانش پژوهان بیاید. اما همانطور که اشاره شد مباحث این پژوهش عمدتاً نظری است و به بحرانها و ظرفیت های ناشی از توسعه سیاسی می پردازد و اشاره ای به نظام سیاسی ایران ندارد (پای و دیگران، ۱۳۸۰). کتاب چالشهای توسعه سیاسی از ۱۰ فصل تشکیل شده این پژوهش نیز به مبحث سابقه تاریخی و مباحث نظری پیرامون توسعه و چالش های ناشی از آن پرداخته، اشاره ای به تاثیر آن در کارآمدی نظام سیاسی نداشته است و صرفاً به مباحث نظری پرداخته است. (قوام، ۱۳۷۹).

موضوع اصلی کتاب "تقدیر مردم سالاری ایرانی اثر محبوب شهبازی" نقش و اهمیت گروه‌های سیاسی امروز ایران در شرایط گذار به دموکراسی است. این پژوهش به فرایند دموکراتیزاسیون ایران بعد از انقلاب (انتخابات ریاست جمهوری، نظام سیاسی و قانون اساسی) پرداخته می‌تواند مفید واقع شود. اما صرفاً به مبحث دوران گذار به دموکراسی پرداخته که بخشی از توسعه سیاسی را شامل می‌شود (شهبازی، ۱۳۸۲). در مورد مبحث کارآمدی نیز منابعی منتشر شده اند که بسیار اندک اند به طور مثال آقای بهرام اخوان کاظمی در کتاب "درآمدی بر کارآمدی در نظام سیاسی اسلام" (اخوان کاظمی، ۱۳۸۳) به بحث‌های نظری در مورد مشروعیت، کارآیی و کارآمدی در اندیشه علی (ع) و در اندیشه شیعی و قانون اساسی پرداخته است. در مورد چارچوب نظری نیز نویسنده کتاب «مباحثی در مهندسی اجتماع»، نظریه عمومی سیستمها» و نظریه تصمیم‌گیری عمومی را تبیین می‌کند. ومدلهای تعیین خط مشی از جمله مدل عقلایی، مدل مختلط، مدل تاریخی، مدل رضایت بخش، مدل بینش اضافی را برمی‌شمارد و سپس الگوی تعیین خط مشی از دیدگاه خود را ارائه می‌کند. این پژوهش صرفاً مدل‌های تصمیم‌گیری را بیان می‌کند (صادق پور، ۱۳۷۵). «مطالعه خط مشی عمومی» عنوان کتابی است که در حقیقت فرایند تصمیم‌گیری سیاسی را تجزیه تحلیل قرار می‌دهد و نقش هر یک از ساختارها، عوامل و بازیگران موثر در تصمیم‌گیری عمومی را تبیین می‌کند. (هاولت مایکل، ام رامش، ۱۳۸۰). دو اثر بالا فقط بخشی از مباحث نظری پژوهش (نظریه تصمیم‌گیری) را شامل می‌شود. اما نوشتار حاضر تلاش دارد به توضیح و تبیین توسعه سیاسی و کارکرد آن در ایران بعد از انقلاب اسلامی بپردازد.

بیان روش و مراحل انجام کار تحقیق

با توجه به توضیحاتی و تحلیلی بودن موضوع، روش جمع‌آوری اطلاعات در این تحقیق، عمدتاً کتابخانه‌ای یعنی استفاده از منابع مکتوب شامل؛ کتب، مقالات مندرج در مطبوعات و سایر اسناد و مدارک موجود است. در این زمینه از سایتهای اینتر نت، کتب و مقالات مرتبط با این موضوع که به فارسی و لاتین انتشار یافته اند در حد امکان استفاده خواهد شد.

مراحل انجام کار:

۱. تهیه فهرست منابع و ماخذ
۲. مطالعه کتب مربوط به موضوع
۳. فیش برداری و دسته بندی آنها
۴. تجزیه و تحلیل مطالب جمع‌آوری شده
۵. جمع بندی و نتیجه گیری

نتایج عملی قابل پیش بینی از تحقیق

این پژوهش:

به تبیین و تحلیل توسعه سیاسی به عنوان فرایند تصمیم‌گیری و تاثیر آن بر کارایی هر چه بیشتر و بهتر نظام سیاسی بویژه نظام سیاسی ایران خواهد پرداخت. همچنین:

- شناخت بهتری از توسعه سیاسی با توجه به ویژگی‌های ایران به دست آوریم.
- درک بهتری از توسعه سیاسی به عنوان فرایند تصمیم‌گیری داشته باشیم.
- ارتباط توسعه سیاسی و کارآمدی نظام سیاسی مشخص شود.

بخش اول:

کلیات نظری و تاریخی

فصل اول: مفهوم شناسی

یکی از ویژگی‌های علوم انسانی این است که از مفاهیم برداشت‌های گوناگونی صورت می‌گیرد، بنابراین هرگونه تحقیق در این رابطه نیازمند تعریف مفاهیم مورد نظر می‌باشد. به همین منظور در این فصل جهت مشخص شدن مفاهیم به کار رفته در این پژوهش، به تعریف مفاهیم و بیان ویژگی‌های آن می‌پردازیم تا تصویر روشنی از آن برای خواننده ارائه گردد:

۱- نظام سیاسی^۱

نظام اشاره به سازمان و تشکیلاتی دارد که با محیط در کنش و واکنش متقابل است؛ یعنی هم بر آن اثر گذاشته و هم از آن تأثیر می‌پذیرد. این واژه همچنین حکایت از وجود اجزاء درونی متعددی دارد که با هم در تعامل اند. نظام سیاسی از مجموعه مهمی از نهادهای اجتماعی تشکیل می‌یابد که با صورت‌بندی و اجرای اهداف جمعی برای یک جامعه یا گروه‌های داخلی آن سروکار دارند (گابریل آلموند و دیگران، ۱۳۸۱: ۵). برخی نظام را مجموعه‌ای از چند متغیر می‌دانند که به طور منظم با یکدیگر در تقابل به سر می‌برند، به گونه‌ای که هر تغییری در اجزا به اشکال گوناگون و با شدت وضعف‌های متفاوت به سایر نقاط آن منتقل می‌شود و بخش‌های دیگر را تحت تأثیر خود قرار می‌دهد. از نظام سیاسی نیز تعاریف زیادی شده است که به چند نمونه از آن اشاره می‌کنیم.

- هر الگوی پایدار روابط انسانی که مبتنی بر قانون و قدرت مجاز باشد.
- مجموعه‌ای از کنش‌های متقابل که از طریق آن‌ها ارزش‌ها و کالاها برحسب قدرت معتبر برای تمام جامعه سهم‌بندی می‌شود، منظور از سهم‌بندی برحسب قدرت معتبر، تصمیمات مسئولین قانونگذاری، اجرایی و قضایی جامعه است.
- نظامی که اوامر و دستوراتش به‌طور مستمر در یک محدوده جغرافیایی مشخص، به علت کاربرد (قدرت از ناحیه کارگزاران و مجریان آن و یا به سبب ترسی که از احتمال به-کاربردن چنین قدرتی موجود است، اجرا و اطاعت می‌شود.
- کنش‌های متقابلی که به نحوی با کاربرد یا تهدید به کاربرد قدرت مشروع سروکار دارند (آقا بخشی، ۱۳۷۵: ۲۳۵).

«ماکس وبر» نظام سیاسی را سیستمی می‌داند که دستوراتش همواره در محدوده جغرافیایی مشخص اجرا می‌شود، دلیل این امر کاربرد قدرت توسط کارگزاران یا به لحاظ رعبی است که از احتمال به کاربردن چنین قدرتی بوجود می‌آید. مقصود از قدرت در این تعریف قدرت مجاز و

مشروع لست. قدرت مجاز قدرتی است که نظام سیاسی را پا بر حا می سازد و آنرا از سایر نظامهای موجود در جامعه مشخص تر و مهم تر می نمایاند.

«دیوید ایستون»، نظام سیاسی را مجموعه‌ای از کنش‌های متقابل می‌داند که از طریق آنها ارزش-ها، خدمات و کالاها برحسب قدرت معتبر برای تمام بخش‌های جامعه شهم‌بندی می‌شود (قوام، ۱۳۷۴: ۶۵).

۱-۱- کارکرد نظام سیاسی:

در چهارچوب رهیافت سیستمی، نظام برای فعالیت‌های گوناگون خود دارای ساختارهایی است که هر یک از این ساختارها ظایف و عملکردهایی را برعهده دارند. برای مثال، وظیفه ساختار اداری اجرای قوانین و مقررات در جهت تأمین خواست‌های مردم و پاسخگویی به نیازهای آنها است. ساختار نظام‌های سیاسی گوناگون را از مردم و پاسخگویی به نیازهای آنها است. ساختار نظام‌های سیاسی گوناگون را از دو طریق طریق می‌توان متمایز ساخت: ۱. درجه و میزان تنوع و تخصصی شدن نقش‌ها، ساختارها و زیر سیستم‌های سیاسی. ۲. درجه و میزان استقلال نقش‌ها، ساختارها و زیر سیستم‌ها نسبت به یکدیگر (قوام، ۱۳۷۴: ۶۵).

هر نظام سیاسی برای ادامه حیات خود باید همواره در صدد دگرگونی ساخت‌های موجود یا ایجاد ساخت‌های جدید و سازوکاری و سازواری با شرایط متغیر محیطی باشد. مهمترین ویژگی نظام سیاسی گسترش ظرفیت آن برای بهره‌گیری بهتر از توانایی‌های خویش جهت پاسخگویی به نیازهای مردم است. نظام‌ها سیاسی می‌بایستی پاسخگوی تقاضاهایی باشند که از محیط به نظام وارد می‌شود (قوام، ۱۳۷۴: ۶۸).

اگر نظام سیاسی و نخبگان حاکم یا به طور کلی رهبران جامعه در ایفای نقش خویش بتوانند به نحو موثری به تقاضاها پاسخ دهند، علی‌الاصول از پشتیبانی‌های لازم برخوردار خواهند شد. باید اذعان داشت در حالی که تقاضاها، سیاست‌ها و اهداف نظام را تحت تاثیر قرار می‌دهند، پشتیبانی‌ها منابع لازم را جهت تاثیر گذاری بر اهدافش فراهم می‌کنند (قوام، ۱۳۷۴: ۶۹).

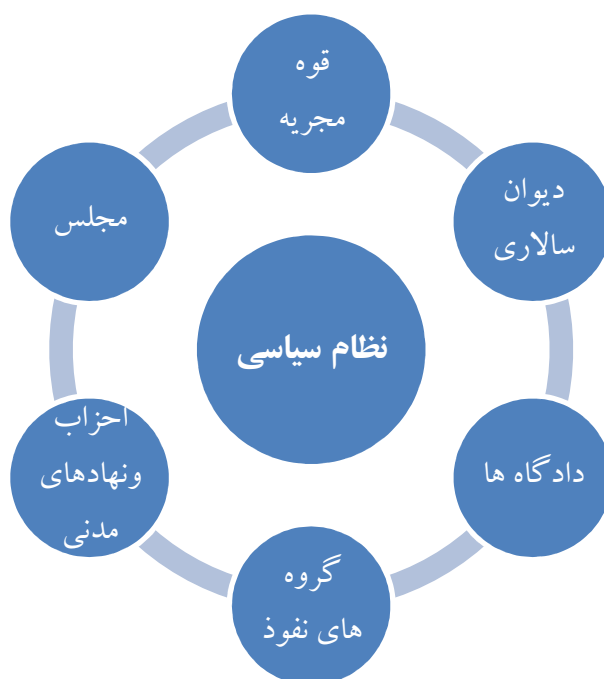
نظام‌های سیاسی کارهای زیادی انجام می‌دهند، جنگ به راه می‌اندازند یا صلح و آرامش را تشویق می‌کنند؛ بازرگانی بین‌المللی را ترویج می‌کنند یا آن را محدود می‌سازند؛ بر مردم خویش به شکلی برابر یا نابرابر مالیات می‌بندند؛ با سخت‌گیری کمتر یا بیشتر به رفتارها نظم می‌بخشند؛ برای آموزش و پرورش، بهداشت و رفاه مردم منابعی را تخصیص می‌دهند یا از این کار قصور می‌ورزند و نظام سیاسی برای انجام مستمر این فعالیت‌ها، نهادها، سازمان‌ها یا ساختارهایی^۱ همچون احزاب سیاسی، مجالس قانون-

^۱ - Structures

گذاری، دستگاه‌های دیوانی و دادگاه‌هایی دارد که هر یک پیگیر فعالیت خاصی است. به عبارت دیگر هر ساختار کارویژه‌هایی^۱ را به اجرا می‌گذارد که به نوبه خود، سازمان سیاسی را قادر به تدوین و اجرای خط‌مشی‌های خود می‌سازند (گابریل آلموند و دیگران، ۱۳۸۱: ۵-۶).

از دیدگاه کارکردگرایی اجزاء مختلف هر نظام سیاسی متقابلاً به هم وابسته‌اند. چنانچه حکومتی بر پایه حضور نمایندگان برگزیده مردم در نهادهای قانون‌گذاری استوار باشد باید نظام انتخاباتی نهادینه‌ای داشته باشد. اگر شمار افراد بهره‌مند از حق رأی چشمگیر باشد، سیاستمداران جویای مقام باید برای وارد شدن در کارزار انتخاباتی، رأی دهندگان را بسیج کنند و احزاب سیاسی را سازمان دهند. نهادهای سیاست‌گذار نظام سیاسی، پس از تصویب قوانین نیازمند مدیران و کارمندانی برای اجرای این قوانین و نیز قضاتی برای تعیین موارد نقض قانون و مجازات لازم برای نقض کنندگان هستند.

وابستگی ساختارها یا نهادهای نظام سیاسی را می‌توان به صورت نمودار زیر نشان داد:

(امینی، ۱۳۹۰: ۱۵۳)

^۱ - Functions